

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

У розвитку процесів регіоналізації перша хвиля припадає на поширення континентальної інтеграції між країнами Західної Європи у 1950-1960-х роках. Друга хвиля регіоналізації охопила країни не тільки Європи, а й Північної та Південної Америки, Азії, Африки. Рекордну кількість регіональних угод було укладено протягом десяти перших років нового століття (сучасна хвиля) – 241 регіональну торговельну угоду, з яких 3/4 припадають на міжрегіональні ініціативи, у розвитку яких найбільшу активність виявили країни Східної Азії (15 регіональних та 31 міжрегіональних угод), Європи (17 та 26), країни Південної Америки (3 та 28). Кожній хвилі розвитку регіоналізації світової економіки притаманний певний вид регіональної інтеграції: на першому етапі домінувала горизонтальна (широтна) інтеграція, що охоплює рівень країн Північ-Північ, Південь-Південь; на другому етапі активно розвивається меридіональна інтеграція, для якої охоплює співпрацю країн типу Північ-Південь; на сучасному (третьому) етапі поглиблюється інтеграційна взаємодія країн Південь-Південь, а також набувають активного розвитку інтеграційні ініціативи, які виходять за рамки континентальних регіонів і мають більш складний зміст співпраці.

Логіка світового економічного розвитку, аналіз процесів регіоналізації світової економіки в умовах глобальної інтеграції дозволили виділити нові напрями розвитку – континентальний та трансконтинентальний – що включає повне розширення (розвиток континентального напрямку регіональної інтеграції) та розширення через залучення, в тому числі трансконтинентального напрямку, нових членів – країн та/або вже існуючих регіональних інтеграційних об'єднань, до існуючого інтеграційного об'єднання або створення нових об'єднань між ними, що інституційно оформлюються відповідними угодами.

Для країн з розвинутою ринковою економікою розвиток інтеграційної взаємодії розглядається як певна функція від уже досягнутого рівня розвитку, а для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, інтеграція використовується як засіб покращення соціально-економічного становища. Розвинені країни активно поглиблюють співпрацю в межах своєї групи країн, використовуючи механізм укладання інтеграційних угод типу Північ-Північ, розвитку якого й надалі сприятимуть домінування внутрішньогалузевого поділу праці; високий рівень доходів, який стимулює інноваційну діяльність та сприяє зростанню сукупного попиту в цих країнах; спорідненість структури попиту; однорідність політико-правових систем, що знаходить своє втілення у відповідній зовнішньоекономічній політиці тощо.

До кола економічних інтересів розвинених країн, розвиток яких на сучасному етапі пов'язаний із постіндустріальною стадією, залучаються країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою. Якщо кількість угод між розвиненими країнами й країнами, що розвиваються (угоди типу Північ-Південь), які регламентували торгівлю товарами та послугами, складала 14% у 1995 році, то в 2011 році їх нараховувалося майже 39%. Провідну роль серед розвинених країн у появі нових регіональних угод типу Північ-Південь сьогодні відіграють Євросоюз і США. Угоди типу Південь-Південь розглядаються країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою як засіб диверсифікації їхніх зовнішньоекономічних зв'язків та зменшення залежності від розвинених країн, однак аналіз довів, що жодне інтеграційне об'єднання типу Південь-Південь не досягло рівня інтеграційної взаємодії розвинених країн.

Інтеграційна складова стратегії розвитку країн світу розвивається в межах трьох основних стратегій інтернаціоналізації національної економіки: унілатералізму, регіоналізму та мультилатералізму. Для розвитку конкурентоспроможності на зовнішніх ринках використання стратегії унілатералізму в довгостроковій перспективі є мало перспективним, оскільки не забезпечує впливу на конкурентоспроможність національних виробників на зовнішніх ринках. Регіоналізм передбачає поглиблення співробітництва в межах певної групи країн, що ґрунтується на об'єктивній основі, і стимулює розвиток відповідних політик з боку державних інституцій (азійсько-тихоокеанська, північноамериканська моделі інтеграції); впровадження політичних ініціатив, спрямованих на розвиток інтеграційних об'єднань (європейська модель регіональної інтеграції), у межах яких буде реалізовуватися відповідна політика. Мультилатералізм є найбільш важливим засобом реалізації інтересів всіх суб'єктів міжнародних економічних відносин, що забезпечує отримання переваг всіма учасниками за рахунок перерозподілу влади через відмову від дискримінаційних інструментів та ієрархічного підходу в розвитку співпраці.

Таким чином, поглиблення міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації виробництва і капіталу зумовлюють об'єктивний характер розвитку регіоналізації – об'єктивного процесу, що ґрунтується на ієрархічності системи регіонів і пов'язаний з оптимізацією соціально-економічної структури територій через систему зв'язків, що розвиваються в межах національної економіки, та розширення співпраці з регіонами різних рівнів, що відносяться до інших держав, які призводять до виникнення регіонів нового таксономічного рівня. У результаті регіоналізації світової економіки відбувається формування нової полісистемної конфігурації світового економічного простору, основними системними елементами якого стають регіони, чия формування визначається характером розвитку інтеграційної взаємодії.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Білорус О.Г. Глобальні трансформації та стратегії розвитку: монографія / Білорус О. Г. [та ін.]. – К.: ВППОЛ, 1998. – 415 с.
2. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: монографія / Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 204с.
3. Цивилизационная структура современного мира: [в 3 т.] / под ред. Ю.Пахомова [и др.]. – К.: Наукова думка, 2006. – Т.1. Глобальные трансформации современности. – 685с.
4. Шифф Морис, Уинтерс Л.Алан – Региональная интеграция и развитие: монография / Морис Шифф, Л.Алан Уинтерс; Пер.с англ.; Всемирный банк. – М.:Издательство «Весь мир», 2005. – 376с.
5. Шишков Ю. Регионализация и глобализация мировой экономики: альтернатива или взаимодополнение? / Ю.Шишков // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. - №8. – С.3-20.
6. Albertin G. Regionalism or Multilateralism? A Political Economy Choice / G. Albertin. – Washington: International Monetary Fund. 2008. – 26p.
7. Baldwin R. Twenty-First Century Regionalism, Doha, and the Future of the WTO [Electronic resource] / R. Baldwin // Economic Policy Program. April 7, 2011. – URL: http://graduateinstitute.ch/ctei/ctei_people/baldwin/publications_regionalism.html
8. Lombaerde P. Multilateralism, regionalism and bilateralism in trade and investment: 2006 world report on regional integration / P. Lombaerde. – United Nations Conference on Trade and Development: Springer, 2007. – 277p.
9. World Trade Report 2011. The WTO and preferential trade agreements: from co-existence to coherence [Electronic resource]. – Geneva: WTO Publications, 2011. – 251p.

ЕВОЛЮЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КЛАСТЕР»

Черних В.В., аспірантка кафедри європейської інтеграції Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (Україна)

Черних В.В. Еволюція дослідження економіко-теоретичної сутності поняття «кластер».

У статті розглянуто сутність та значення кластерів як елементів сучасних національних економічних систем, які здатні забезпечити національну самодостатність в умовах глобалізації світогосподарського розвитку. Перевага надається кластерній теорії М.Портера як основоположній і загальноувизнаній. Подано комплексне узагальнення еволюції поглядів на тлумачення терміну «кластер» у сучасній економічній літературі. Проаналізувавши існуючі трактування поняття «кластер», автором запропоновано власне визначення. Побудовано типову мережу структуру кластера, в якій виділяють 4 групи учасників: ядро кластера, забезпечуючі, обслуговуючі та допоміжні компанії. Зроблено висновок про те, що кластери виступають удосконаленою формою конкурентоспроможних економічних об'єктів, що здатні породжувати соціальний ефект, а саме – поєднувати інтереси й можливості малих і великих компаній, державних і бізнесових

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

структур, науково-дослідних установ, громадських організацій, органів влади. Кластерний підхід вважається основою взаємодії великого, середнього і малого бізнесу, і застосовується як дієвий інструмент при розробці національних програм соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: кластеризація, економічний кластер, кластерний підхід, кластерна структура, соціально-економічний розвиток.

Черных В.В. Эволюция исследования экономико-теоретической сущности понятия «кластер».

В статье рассмотрены сущность и значение кластеров как элементов современных национальных экономических систем, которые способны обеспечить национальную самодостаточность в условиях глобализации мирохозяйственного развития. Предпочтение отдается кластерной теории М.Портера как основополагающей и общепризнанной. Представлено комплексное обобщение эволюции взглядов на толкование термина «кластер» в современной экономической литературе. Проанализированы существующие трактовки понятия «кластер», автором предложено собственное определение. Построено типичную сетевую структуру кластера, в которой выделяют 4 группы участников: ядро кластера, обеспечивающие, обслуживающие и вспомогательные компании. Сделан вывод о том, что кластеры выступают усовершенствованной формой конкурентоспособных экономических объектов, которые способны порождать социальный эффект, а именно – сочетать интересы и возможности малых и крупных компаний, государственных и бизнес-структур, научно-исследовательских учреждений, общественных организаций, органов власти. Кластерный подход считается основой взаимодействия крупного, среднего и малого бизнеса, и применяется как действенный инструмент при разработке национальных программ социально-экономического развития.

Ключевые слова: кластеризация, экономический кластер, кластерный подход, кластерная структура, социально-экономическое развитие.

Chernykh V. Evolution of the research of the notion «cluster» economic and theoretical essence.

The paper considers essence and importance of clusters as the elements of modern national economic systems that are capable of providing national self-sufficiency under conditions of the globalization of the world economic development. The preference is given to M.Porter's cluster theory as fundamental and widely recognized. The author presents the comprehensive generalization of the evolution of views on the interpretation of the term «cluster» in the modern economic literature. Having analyzed the existing interpretations of the notion «cluster», the author proposes her own definition of this notion. The typical network structure of the cluster is constructed. It includes the four groups of participants: the core of the cluster, providing, serving and supporting companies. It was concluded, that clusters are an improved form of the competitive economic objects that are able to generate a social impact, namely – to combine the interests and possibilities of small and large companies, government and commercial organizations, research institutions, NGOs and authorities. The cluster approach is considered to be basis of the interaction of large, medium and small businesses, and it is used as an effective tool in the national programs of socio-economic development.

Keywords: clustering, economic cluster, cluster approach, cluster structure, socio-economic development.

Постановка проблеми. Структурна криза, що спостерігалася у світовій економіці в 70-і роки ХХ століття, активізувала дослідження витоків економічної динаміки. Як наслідок, 70-і та 80-і роки минулого століття стали періодом ренесансу теорії довгих «кондратьєвських» хвиль. При цьому виявилися актуальними ідеї Й.Шумпетера про роль нововведень, які не тільки забезпечують економічне зростання, а й додають йому нерівномірного характеру [1]. Таку особливість економічного розвитку Й.Шумпетер пов'язав з кластеризацією (поєднанням, що забезпечує синергетичний ефект) нововведень. Внаслідок цього економіка виходить зі стану рівноваги і дискретним чином відбувається зміщення центру тяжіння, до якого прагне світова економічна система. Соціально-економічний розвиток постає у вигляді змін – витіснення частини колишніх виробництв новими (творче руйнування) і нарощування випуску продукції останніми надалі [2]. Однак питання про масштабність кластерних нововведень і тривалість часових інтервалів між їхніми появами залишилися відкритими.

На сьогодні кластеризація широко вживана для аналізу живої і неживої природи, суспільства, економічного середовища. Як зазначає російська дослідниця Г.Боуш, кластеризація є однією з форм поєднання частин в єдине ціле і властива не лише природним процесам, а й суспільним, включаючи економічні [3].

У соціумі процеси поєднання частин у єдине ціле знаходять прояв у таких формах, як інтеграція, кооперування, картелізація, консолідування, і втілюються у безлічі видів господарських об'єднань, як альянс, асоціація, союз, федерація, концерн, картель, пул, корпорація, синдикат, товариство, трест, холдинг, конгломерат та ін.

Слід зауважити, що природничі та соціальні науки в поняття «кластер» вкладають інший зміст, ніж когнітивні дисципліни – логіка, математика, статистика. Загальновизнано, термін «кластер» запозичений економістами з теорії кластерного аналізу, основоположником якої був математик Р.Тріон [4]. На сьогодні кластерний аналіз широко використовується в інформатиці, тому деякі автори схильні вважати, що даний термін був введений в економіку з цієї наукової площини.

Кластеризація в різних сферах живої і неживої природи має різну онтологію і спирається на об'єктивні процеси, що протікають у відповідних середовищах. Кластеризація є одним із універсальних процесів об'єднання окремих частин у єдине ціле і властива, очевидно, всесвітню в цілому.

Переважає більшість науковців визначають кластер (від англ. *cluster* – гроно, згусток, пучок, скупчення) як поєднання кількох однорідних елементів, яке може розглядатися як самостійна одиниця, що володіє певними властивостями [5].

Економічний термін «кластеризація» відбиває явища, які відбуваються в природі і суспільстві та призводять до виникнення економічних кластерів – специфічних бізнесових структур, в основу формування яких покладено універсальний процес самоорганізації економічної системи. У цьому сенсі кластеризація виступає своєрідним економічним механізмом, який легко адаптується до мінливих умов зовнішнього середовища і забезпечує синергетичний ефект взаємодії всіх учасників виробничого процесу.

Кластери у економічному контексті також розглядаються як окремі випадок прояву універсальних процесів кластеризації простору – так звана кластеризація територій.

Беручи до уваги той факт, що феномен просторової кластеризації насправді є одним з основних класичних питань економічної теорії, причини та ефекти цього явища залишаються нез'ясованими, проте очевидними. Спроба синергії обох процесів потребує додаткової уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція промислових кластерів виникла ще в ХІХ столітті, коли А.Маршалл у роботі «Principles of Economics» розкрив питання спеціалізованого зовнішнього територіального поділу [6]. У середині ХХ століття значний внесок у подальший розвиток мережевих систем – «індустріальних округів» – внесли італійські дослідники і практики. У 1990-х рр. ХХ століття вже «сотні американських міст і регіонів розвивають кластерні стратегії. Європейські міста і регіони впроваджують кластерну концепцію ще з більшим ентузіазмом», – зазначають Е.Бергман і Е.Фезер [7].

Теоретичну і методологічну основу досліджень кластерної тематики значною мірою складають роботи таких зарубіжних дослідників, як Е.Бергман, Дж.Даннінг, Е.Дахмен, В.Елснер, М.Енрайт, У.Ізард, Т.Іган, К.Кетелс, Е.Маркузен, А.-П. де Ман, Л.Метсон, Т.Паландер, Т.Роелант, С.Розенфельд, М.Стейнер, Е.Фезер, П.Фішер, С.Хартман, П. ден Хертаг, Г.Шмітц, Д.Якобс.

Завдяки їхнім роботам створено серйозне теоретичне підґрунтя вивчення багатьох процесів і явищ, супутніх кластеризації економіки, в тому числі таким, як агломерація економіки, формування загальних трудових пулів, поява «центрів зростання», орієнтація кластерів на розвиток інновацій в рамках спільного підприємництва.

Однак, концепція економічної кластеризації М.Портера є найбільш визнаною. Він пояснює кластеризацію як тенденцію фірм зі спорідненої сфери бізнесу концентруватися з урахування географічної ознаки [8].

За останнє десятиліття було опубліковано багато досліджень механізму впливу зростаючої взаємозалежності між фірмами, галузями промисловості, державними і квазідержавними інститутами на розвиток інновацій і зростання регіональних агломерацій. Серед вітчизняних науковців, які займалися вивченням економічної кластеризації, необхідно виділити О.Амошу, С.Безушка, О.Блоруса, І.Брижань, Буснок С.В., М.Войнаренка, В.Демченка, В.Дергачову, М.Долішнього, В.Ільчука, Ю.Ковальову, А.Колодійчука, Лещука В.Ф., О.Лук'яненко,

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

Ю.Макогона, І.Михасюка, Є.Матвєєва, Р.Мокія, С.Мочерного, І.Лисенко, К.Некрасову, А.Павлюка, М.Петрушенку, В.Савченка, С.Соколенка, І.Тимечка, Тимківа В.М., О.Тищенко, В.Чужикова, О.Федірка та інших.

Низка наукових праць з тематики кластерного розвитку опублікована російськими і білоруськими дослідниками: Д.Альохінім, М.Афанасьєвим, Т.Биковою, Н.Волковою, А.Гусаковим, В.Дворцовим, В.Дергачовим, Я.Дранєвим, П.Краснокутським, І.Лукіновим, Л.Марковим, А.Міграняном, Ю.Міхєєвим, Л.Мясніковою, Ю.Нікольським, С.Помітовим, А.Празднічних, С.Пятінкіним, М.Румянцєвою, Д.Рутко, О.Трофімовою, Г.Хасєєвим, А.Хомутовим, Т.Цихан, Г.Яшево.

Таким чином, у світовій науці вже сформувалась досить вагома кластерна філософія.

Метою статті є проведення комплексного аналізу еволюції поглядів на поняття кластерів як елементів сучасних національних економічних систем, які здатні забезпечити національну самодостатність в умовах глобалізації світогосподарського розвитку.

Виклад основного матеріалу. Вслід за М.Портером, кластер можна визначити як систему взаємопов'язаних фірм та організацій, значимість яких як цілого перевищує просту суму складових частин [8]. Ефект кластеризації має цілий ряд джерел, серед яких найбільш вагомими стають екстернальні (зовнішні) ефекти, зумовлені накопиченням у ході технологічного розвитку не тільки фізичного, а й організаційного, та інтелектуального капіталу. Накопичені знання одних фірм хоча б частково стають безкоштовним надбанням і інших фірм, що підвищує ефективність їхньої діяльності.

Дуже близьким до концепції промислового кластера М.Портера є вчення про територіально-виробничі комплекси (ТВК), розроблене в 1930-ті роки радянським економістом М.Колосовським, що застосовувалося при побудові схем з комплексного розвитку та розміщення продуктивних сил в колишньому СРСР [9]. Основна різниця між двома поняттями полягає в тому, що ядром ТВК є важка індустрія та енергетика, що базувалися на засадах командно-планової економіки, а в кластері М.Портера провідна роль відводиться переважно малому та середньому бізнесу в певній галузі підприємництва, який функціонує в умовах вільного ринку і здорової конкуренції.

М.Портером було сформульовано основні положення концепції кластерного розвитку території, проте пізніше з'явилося багато варіацій визначення кластера.

Авторське комплексне узагальнення еволюції поглядів на поняття кластерів як елементів сучасних національних економічних систем, які здатні забезпечити національну самодостатність в умовах глобалізації світогосподарського розвитку, подано у табл. 1. Автор вважає необхідним виділити найбільш відомі в сучасній зарубіжній та вітчизняній економічній літературі дефініції терміну «кластер» та звертає увагу на зростаючий науковий інтерес до цієї теми з боку українських, російських та білоруських дослідників.

Таблиця 1

Еволюція поглядів на тлумачення терміну «кластер» у сучасній економічній літературі

<i>Автор</i>	<i>Джерело, рік</i>	<i>Визначення</i>
М.Портер (США)	The competitive advantage of nations, 1990	Кластер (промислова група) – ряд галузей, пов'язаних через зв'язки покупець-постачальник або постачальник- покупець, або через загальні технології, загальні канали закупівель, розподілу, або загальні трудові об'єднання.
Г.Шмітт (Англія)	On the clustering of small firms, 1992	Кластер – група підприємств, що належать одному сектору, сегменту та які діють у тісній близькості одне до одного.
М.Енрайт (США)	Region Clusters, Economic Development, 1996	Регіональний кластер – це географічна агломерація фірм, які працюють в одній або кількох споріднених галузях господарства.
Д.Якобс, А.-П.де Ман (Нідерланди)	Clusters industrial policy and firms strategy, 1996	Кластер – географічне або просторове об'єднання для здійснення економічної діяльності, передбачає горизонтальні й вертикальні взаємозв'язки, використання спільної технології, наявність «ядра», стійке співробітництво.
С.Розенфельд (США)	Bringing business clusters into the mainstream of economic development, 1997	Кластер – концентрація фірм, які здатні робити синергетичний ефект через їхню географічну близькість і взаємозалежність, навіть при тому, що їхній масштаб, сфера зайнятості може не бути виразним або помітним.
М.Портер (США)	On competition, 1998	Кластер – географічно близька група різних пов'язаних компаній та взаємодіючих інститутів у специфічній області, пов'язана загальністю і взаємодоповненням.
В.Елснер (Німеччина)	An industrial policy agenda 2000 and beyond: Experience, Theory and Policy, 1998	Кластер – група фірм, які функціонально зв'язані як вертикально, так і горизонтально. Функціональний підхід підкреслює якість існуючих взаємозв'язків між фірмами і інститутами, що підтримують кластер, і такі взаємозв'язки визначаються через ринок.
Т.Роелант, П.ден Хертаг (Франція, Нідерланди)	Cluster analysis and cluster-based policy making in OECD countries, 1998	Кластери можуть бути охарактеризовані як мережі виробників сильно взаємозалежних фірм (включаючи наявних спеціалізованих постачальників) пов'язаних один з одним у доданій вартості ланцюга виробництва.
М.Стейнер, С.Хартман (Англія)	Learning with clusters, 1998	Кластер – ряд різних взаємодоповнюючих фірм (у виробничому або обслуговуючому секторах) суспільних, приватних і наявних напівгромадських дослідницьких інститутів та інститутів розвитку, які пов'язані ринком праці та/або зв'язками витрат – випуску, і/або технологічними зв'язками.
Е.Фезер (Англія)	Old and new theories of industry clusters, 1998	Кластер – це не тільки пов'язані між собою і підтримуючі галузі, а скоріше пов'язані між собою і підтримуючі інститути, що підвищують в результаті цього взаємозв'язку свою індивідуальну конкурентоспроможність.
Є.Безвужко (Україна)	Кластери та їх роль у відродженні економіки Поділля, 1999	Кластер – це об'єднання за територіальною ознакою схожих, пов'язаних між собою взаємодоповнювальних підприємств.
М.Войнаренко (Україна)	Концепція кластерів — шлях до відродження виробництва на регіональному рівні, 2000	Кластер – це галузево-територіальне добровільне об'єднання підприємств, що тісно співпрацюють з науковими установами і органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності кінцевої продукції та економічного зростання регіону.
Я.Дранєв (Росія)	Кластерный подход к экономическому развитию территорий, 2001	Кластер – мережа постачальників, виробників, споживачів, елементів виробничої інфраструктури, дослідницьких інститутів, взаємозв'язаних в процесі створення додаткової вартості.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

А.Мігранян (Росія)	Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров, 2002	Кластер – зосередження найбільш ефективних видів економічної діяльності, які здійснюють успішно конкуруючі фірми, забезпечуючи конкурентні позиції на галузевому, національному й світовому ринках.
К.Кетелс (США)	The Development of the cluster concept: present experiences and further developments, 2003	Кластери – це групи компаній та інститутів, які розміщені спільно в специфічному географічному регіоні і пов'язані взаємозалежностями при забезпеченні відповідної групи продуктами і / або послугами.
Г.Хасаєв, Ю.Міхєєв (Росія)	Кластеры: через партнерство к будущему, 2003	Під кластером мається на увазі стійке територіально-галузеве партнерство, об'єднане інноваційною програмою впровадження передових виробничих, інжинірингових та управлінських технологій з метою підвищення конкурентоспроможності учасників кластера.
О.Білорус (Україна)	Интеграционные кластеры в условиях глобализации, 2004	Кластер – зосередження найбільш ефективних і взаємозалежних видів економічної діяльності, тобто сукупність взаємозалежних груп успішно конкуруючих фірм, які створюють «золоту середину», у західній інтерпретації «diamond – діамант» всієї економічної системи держави та забезпечують конкурентні позиції на галузевому, національному і світовому ринках.
О.Амоша, К.Некрасова (Україна)	Формування кластерної моделі соціально-економічного розвитку міста, 2005	Кластер – це сукупність підприємств, які відповідають трьом ознакам: географічна належність (функціують на визначеній території); технологічна ознака (використання загальної технологічної бази), вертикальна інтеграція.
Л.Марков (Росія)	Экономические кластеры: понятия и характерные черты, 2006	Кластеры – це просторово сконцентрована критична маса спеціалізованих, численних дійових осіб, які залучені до комбінування, конкуренції і кооперації.
С.Соколенко (Україна)	Проблеми і перспективи посилення конкурентоздатності економіки України на основі кластерів, 2008	Кластер – це новий ефективний спосіб і система взаємодії, постійного ділового спілкування територіально і економічно споріднених учасників виробничого процесу заради отримання кожним із них підсумкового синергетичного комерційного результату.
Ю.Нікольський (Росія)	Понятие экономического кластера, 2009	Під економічним кластером ... будемо розуміти структуру підприємств, об'єднаних єдиними матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками.
А.Празднічних (Росія)	Кластерный подход – инструмент повышения конкурентоспособности региона, 2009	Кластер – організм, або «регіональна екосистема», яка забезпечує конкурентоспроможність учасників кластера.
Г.Яшева (Білорусь)	Формирование и реализация кластерного подхода в управлении конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности Республики Беларусь, 2009	Кластер товаровиробників розглядається як мережева організація комплементарних територіально взаємопов'язаних відносинами співробітництва підприємств і організацій (включаючи спеціалізованих постачальників, у тому числі послуг, а також виробників і покупців), об'єднаних навколо науково-освітнього центру, яка пов'язана відносинами партнерства з місцевими установами та органами державного і регіонального управління з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств, регіонів та національної економіки.
В.Ільчук, І.Лисенко (Україна)	Кластеризация как фактор повышения конкурентоспроможности экономики региона, 2009	Виробничий кластер – це складна соціально-економічна система, що має властивості аналогічні іншим великим системам, для яких притаманні синергетичний ефект та ефект емерджентності.
І.Рісін, Е.Бородкіна (Росія)	Кластер как социально-экономическая и организационная система, 2010	Ми пропонуємо визначити кластер як соціально-економічну систему, що включає економічних суб'єктів, що мають різну інституційну природу; характеризується високою концентрацією виробництва і капіталу на певній території, достатньої для активізації взаємної діяльності; довгостроковим характером кооперації; наявністю спільних конкурентних переваг; посиленою внутрішньосистемною конкуренцією, яка призводить до зростання конкурентоспроможності по відношенню до інших систем.
С.Помітов (Росія)	Кластеры: характеристика и модели, 2011	Кластери – об'єднання виробничих компаній, науково-дослідних та освітніх установ, постачальників обладнання та послуг, географічно розташованих в безпосередній близькості один від одного і працюючих спільно з метою отримання конкурентних переваг, створення наукомісткої та високотехнологічної продукції.
Д.Рутко (Білорусь)	Перспективы развития транснациональных кластеров в Едином экономическом пространстве, 2012	Кластер являє собою групу господарюючих суб'єктів родинних чи супутніх галузей, яка тісно взаємодіє у формі сталого партнерства на виробничо-технологічній та науково-інноваційній основі і при цьому формує вертикально-горизонтальні зв'язки на високому рівні агрегації з метою підвищення своєї конкурентоспроможності.
О.Бурміч, О.Лук'яненко, Є.Ланченко, В.Чужиков (Україна)	Технологічна модернізація в європейській економіці, 2013	Кластер – це локально-ієрархічне об'єднання технологічно та географічно пов'язаних компаній, фінансових та інших бізнесових структур, які в межах окремих регіонів створили оптимальну організаційну форму консолідування своїх підрозділів з метою мінімізації витрат, а отже, підвищення своєї конкурентоспроможності на національних та світовому ринках.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

Н.Пугачова, Ю.Баранов (Росія)	Отраслевая кластеризация как механизм взаимодействия сопряженных социально-экономических институтов, 2013	Ми визначасмо кластер як форму інтеграції сполучених соціально-економічних інститутів, пов'язаних відносинами територіальної близькості і функціональної залежності, спрямовану на реалізацію їхнього конкурентного потенціалу, підвищення конкурентоспроможності галузей та оптимізацію розвитку регіонів.

Опрацювання низки наукових праць дозволяє дійти висновку: категорія «кластер» пройшла еволюційний шлях від локалізованого об'єднання товаровиробників за часів ремісничого виробництва до складної соціально-економічної системи в епоху глобалізації. Таблиця 1 ілюструє безліч підходів до визначення сутності поняття «кластер»: *галузево-територіальний* (М.Портер, Г.Шмітц, М.Енрайт), *територіальний* (Л.Марков), *ланцюговий* (Т.Роелант, П. ден Хертаг, Я.Дранев), *функціональний* (В.Елснер, М.Стейнер, С.Хартман), *структурний* (Д.Якобс, А.-П. де Ман, Ю.Нікольський), *системний* (В.Ільчук, І.Лисенко, І.Рісін, Е.Бородкіна), *синергетичний* (С.Розенфельд, С.Соколенко), *інституціональний* (Е.Фезер, М.Войнарєнко, К.Кетелс, Г.Яшева, Н.Пугачова, Ю.Баранов), *інноваційний* (Г.Хасасєв, Ю.Міхєєв, С.Помітов), *конкурентний* (А.Мігранян, О.Білорус, А.Празднічний).

Разом з тим група науковців [10–14] вважають кластер повноцінною економічною категорією. Автор погоджується з думкою вищезазначених дослідників, адже на сучасному етапі розвитку глобальної економіки поняття кластера набуло спільних, загально визначених, стійких та логічних ознак, які дозволяють виділити специфічний зміст даного явища.

Узагальнивши існуючі визначення і трактування терміну «кластер», пропонуємо власне формулювання. Економічний кластер – це система раціональної самоорганізації за технологічною ознакою господарських одиниць (фірм, компаній, підприємств різної форми власності та інституційного супроводу) з метою створення високотехнологічного продукту, який забезпечить їм конкурентні переваги на національному і світовому ринках.

Обґрунтований М.Портером [15] кластерний підхід передбачає, що кожна галузь не може розглядатися окремо від інших, а повинна вивчатися системно як частина комплексу взаємопов'язаних секторів. Становлення базової галузі слугує поштовхом до розвитку суміжних галузей – постачальників і споживачів, а також сегментів послуг, утворюючи кластер економічної активності. Саме тому, у кластері, як правило, виділяють 4 групи учасників: ядро кластера, забезпечуючі, обслуговуючі та допоміжні компанії.

Основа кластера складає кластероутворююче ядро – корінний бізнес – великі компанії-виробники основної продукції кластера, навколо яких центруються інші учасники.

Забезпечуючі (доповнюючі) види діяльності здійснюють компанії, функціонування яких направлено на доповнення діяльності основних виробників. Насамперед, це постачальники спеціалізованих ресурсів, послуг, технологій, обладнання.

Обслуговуючі компанії – такі, що мають сервісне обслуговування основних фірм-виробників кластера (інжинірингові, фінансові, маркетингові, консультаційні, ремонтні та інші послуги).

Допоміжні учасники – компанії, наявність яких бажано для забезпечення економічного успіху кластера, але не є обов'язковим. До даної групи учасників можуть бути віднесені організації зі співробітництва, що надають кластера певного соціального виміру. Ними можуть бути центральні та регіональні органи влади, громадські організації, торгово-промислові палати, галузеві асоціації та альянси, професійні об'єднання, науково-дослідні інститути та освітні установи.

В основі процесу утворення кластера лежить обмін інформацією між його учасниками з приводу потреб, техніки і технологій. Однак, відмінність кластера від інших форм кооперації підприємств, полягає, з одного боку, в наявності внутрішнього конкурентного середовища. Суперництво усередині кластера призводить до зростання кластерної структури та підвищенню її ефективності, спонукає її учасників до постійного вдосконалення своєї діяльності та інноваційного пошуку, а географічна близькість членів кластера, у свою чергу, сприяє посиленню конкуренції. З іншого боку, всередині кластера має місце співробітництво, обмін технологіями, взаємодія і взаємодопомога. Типова мережева структура кластера зображена на рис. 1.

Рис. 1. Мережева структура кластера

Джерело: розроблено автором.

Саме кластерна структура забезпечує можливість ведення конструктивного та ефективного діалогу між державою та іншими інститутами.

Частина авторів [16] схиляються до думки, що найбільш придатною інтеграційною моделлю економіки є кластерна модель економіки регіону. Однією з характерних ознак кластера в загальній моделі виробничо-коопераційних та інших взаємодій суб'єктів

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

господарювання є принцип територіальної локалізації. Проте слід розуміти, що географічно масштаби кластера можуть варіюватися від одного міста, області до країни або навіть ряду сусідніх країн. Іншими словами, регіоном визначається лише один з можливих варіантів економічного кластера. При цьому кластери можуть охоплювати тільки частину місцевого регіону, або перетинати кордони двох або більше регіонів. Кордони місцевих органів влади не можуть використовуватися при визначенні комерційних кордонів кластера. Кордони кластера визначаються сучасними бізнесовими мотивами, а не політичними рішеннями. Кластерний регіон повинен бути досить малим, щоб відчувати себе громадою, та, у той же час, досить великим, щоб мати достатньо критичної маси для вирішення ключових завдань.

Не можна не погодитися із тим фактом, що кластерні механізми або локальні мережі територіально-виробничих систем є джерелами та факторами економічного зростання територій [17]. Сьогодні поява кластерів являє собою наступний етап еволюціонування світової економічної системи.

Хоча М.Портер стверджував, що кластери в своєму розвитку мають тенденцію до географічної концентрації, проте він не вважав, що динаміка розвитку кластерів повинна бути обов'язково обмежена жорсткими територіальними рамками. Тут проявляються значно складніші взаємозалежності, так як ступінь економічної та географічної кластеризації будь-якого з конкретних секторів промисловості є функцією простору, часу і масштабів. Для конкретного географічного сектора, на думку М.Портера, національна, регіональна або локальна перспектива кластеризації не має великих відмінностей. Більше того, сектор стає все більш економічно кластеризованим в міру того, як в ньому зміцнюються, розширюються і поглиблюються вертикальні, горизонтальні та інші зв'язки (із зростанням в ньому супутніх і допоміжних галузей і / або зі зміцненням зв'язків, або зі створенням мережевих систем з існуючими підприємствами). У свою чергу, зміни в соціальному, культурному або політичному оточенні здатні настільки змінити відносини між фірмами в кластері, що позитивна синергія в кластері (описана М.Портером) може істотно зменшитися. Не можна виключати і того, що вдосконалення інфраструктури транспорту чи зв'язку може призвести до деякого просторового розсіюванню фірм з кластера та зниження в цілому рівня географічної кластеризації. Крім того, не можна не брати до уваги такий елемент, як масштаб консолідації. Справжні ефективні кластери, як правило, досить великі за розмірами, а в деяких випадках навіть виходять за межі оптимального [18].

У будь-якому випадку, межі кластерів мають ретельно обмірковуватись, оскільки кожен кластер має унікальну територію та спеціалізацію. Деякі кластери матимуть широке покриття, інші будуть вузькоспеціалізованими. Наприклад, кластери на основі сировинної переробки та туристичні кластери матимуть ширші межі, ніж кластери, базовані на послугах [19].

Реалізація кластерного підходу активізує інноваційно-інвестиційну діяльність і забезпечує конкурентоздатність галузі, регіону і держави у єдиній економічній політиці. Кластерний підхід вважається основою взаємодії великого, середнього і малого бізнесу, і застосовується як дієвий інструмент при розробці національних програм соціально-економічного розвитку.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Серед безлічі ідей і концепцій, що виникли в рамках кластерного підходу, кластерна теорія М.Портера залишається основоположною і загально визнаною. Варто наголосити на тому, що кластерна модель М.Портера використовується при розробці економічної політики в усьому світі, виступаючи ефективним механізмом підвищення конкурентоспроможності регіону або країни в цілому.

Підсумовуючи вищезазначене, автор визначає економічний кластер як систему раціональної самоорганізації за технологічною ознакою господарських одиниць (фірм, компаній, підприємств різної форми власності та інституційного супроводу) з метою створення високотехнологічного продукту, який забезпечить їм конкурентні переваги на національному і світовому ринках.

З огляду на викладене кластери виступають удосконаленою формою конкурентоспроможних економічних об'єктів, що здатні породжувати соціальний ефект, а саме – поєднувати інтереси й можливості малих і великих компаній, державних і бізнесових структур, науково-дослідних установ, громадських організацій, органів влади.

На додаток до вищезазначеного, слід відмітити, що кластери є однією з інституційних форм забезпечення прикордонного співробітництва у сфері торгівлі, туризму, транспорту, сільського господарства, що сприяє соціально-економічному розвитку прикордонних територій. Зважаючи на те, що в умовах глобалізації світового господарства міжнародні інтеграційні процеси стають визначальними і великою мірою набувають регіонального відтінку, зростає значення транскордонного співробітництва в рамках міжнародних кластерів. Кластери ХХІ століття розширюють масштаби своєї діяльності і виходять за рамки окремих держав.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
2. Деметтьев В.Е. Длинные волны экономического развития и финансовые пузыри / Препринт # Р/2009/252. – М.: ЦЭМИ РАН, 2009. – 88 с.
3. Боуш Г.Д. Бизнес-кластеры как частный случай проявления универсальных процессов кластеризации сред // Известия ИГЭА. 2011. – №1 (75). – С.14–18.
4. Tryon R.C. Cluster analysis. – London: Ann Arbor Edwards Bros, 1939. – 139 p.
5. Классификация и кластер / Под ред. Дж. Вэн Райзина. – М.: Мир, 1980. – 390 с.
6. Marshall A. Principles of Economics. 8th edn. London: The MacMillan Press? 1986. – 232 p.
7. Bergman E.M., Feser E.J. Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications [Electronic resource]. – Available from: <http://www.rri.wvu.edu/WebBook/Bergman-Feser/chapter1.htm>.
8. Porter M.E. On Competition: Expended and updated edition. – Harvard Business Review Book, 2008. – 542 p.
9. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст. Научное издание. – К.: Логос, 2002. – 648 с.
10. Алехин Д.И. Территориальные инновационные кластеры в Беларуси: возможности формирования // Информационно-аналитический журнал «Новости науки и технологий» / учредитель ГУ «БелИСА». – Минск: ГУ «БелИСА», 2009, № 3(12).
11. Колодійчук А.В. Сутність економічної категорії «кластер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Economics/9_107950.doc.htm.
12. Краснокутский П.А. Кластер как экономическая категория: проблемы определения терминологического статуса и выделения классификационных признаков / П.А. Краснокутский // Вестник ИНЖЭКОНа. Серия Экономика. – 2011. – № 6. – С. 38–42.
13. Лещук В.Ф., Буснюк С.В. Формирования кластерных структур в Волынской области // Бизнес информ (Харьков). 2012. – №11. – С. 93–96.
14. Тимків В.М. Кластеризація як механізм адміністративно-територіальної реформи // Матеріали науково-практичного семінару «Кластери як інструмент регіонального розвитку» (м. Феодосія, 16–20 липня 2012 р.) / За ред. проф. В.В. Мамонової. – Х.: ХарПІ АДУ, 2012. – С. 83–86.
15. Porter M.E. Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990 (2nd. ed.) – New York: Free Press, 1998. – 896 p.
16. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / авт.-сост. С.Ф. Пятинкин, Т.П. Быкова. Минск: Тесей, 2008. – 72 с.
17. Гусаков А. Кластеры предприятий как средство повышения конкурентоспособности региональной экономики / А. Гусаков // Менеджмент сегодня. – 2004. – № 2. – С. 46–51.
18. Лукинов И.И. Кластеризация в экономической науке [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://financials.com.ua/globalizatsiya/15-klasterizatsiya-v-ekonomicheskoy-nauke.html>.
19. Посібник з кластерного розвитку. В рамках проекту ЄС «Послуги підтримки МСП в пріоритетних регіонах». EuropeAid /121495/C/SV/UA. GFA Consulting Group, Державний комітет України з регуляторної політики та підприємництва (ДКРП). – К.: 2006. – 38 с.
20. Черных В.В. Кластерная парадигма пространственного развития территорий // Материалы XII Международной научно-практической

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

конференции для студентов, аспирантов и молодых ученых «Экономические исследования XXI века: теоретические и практические аспекты научного развития» (14 сентября 2013 г.). – Санкт-Петербург: Центр экономических исследований, 2013. – С. 21–23.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ РАЗВИТИЯ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Черноусова М.А., доцент кафедры "Международная экономика", к.э.н. Донецкий национальный университет (Украина)

Борема А.С., специалист по корпоративным коммуникациям Общества с ограниченной ответственностью «Научно-производственный комплекс «Горные машины», г.Донецк (Украина)

Черноусова М.О., Борема А.С. Екологічний аспект розвитку корпоративної соціальної відповідальності в умовах глобалізації світової економіки.

У статті розглянуто ключові напрямки розвитку екологічної відповідальності великих корпорацій в умовах загострення глобальних екологічних проблем. Проведено аналіз останніх наукових досліджень, міжнародних ініціатив і тенденцій розвитку корпоративної соціальної відповідальності. Були досліджені причини та особливості еволюції екологічної відповідальності у сучасному економічному середовищі. Виокремлені основні форми прояву КСВ, а також наведені приклади практичних заходів із захисту навколишнього середовища, що використовуються провідними компаніями, згідно з даними Індексу Сталого Розвитку Доу-Джонса (базою дослідження послугувала не фінансова звітність корпорацій Volkswagen, Siemens, Nestle). Статистична звітність вищезазначених корпорацій дозволила порівняти ефективність їх діяльності з середніми показниками найбільших компаній світу та проаналізувати залежність між рівнем екологічної відповідальності та конкурентоспроможністю. Таким чином, у статті визначено особливості формування КСВ-ініціатив у сфері захисту навколишнього середовища та їх вплив на економічну ефективність компаній.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), глобальні проблеми, сталий розвиток, захист навколишнього середовища, екологічні проекти, великі корпорації, індекс Доу-Джонса, нематеріальні активи, економічна ефективність.

Черноусова М.А., Борема А.С. Экологический аспект развитие корпоративной социальной ответственности в условиях глобализации мировой экономики.

В статье рассмотрены ключевые направления развития экологической ответственности крупных корпораций в условиях обострения глобальных экологических проблем. Проведен анализ последних научных исследований, международных инициатив и тенденций развития корпоративной социальной ответственности. Исследованы причины и особенности эволюции экологической ответственности в современной экономической среде. Выделены основные формы проявления КСО, а также приведены примеры практических мероприятий по защите окружающей среды, используемые ведущими компаниями, согласно данных Индекса Устойчивого Развития Доу-Джонса (базой исследования послужила нефинансовая отчетность корпораций Volkswagen, Siemens, Nestle). Статистическая отчетность вышеприведенных корпораций позволила сравнить эффективность их деятельности со средними показателями крупнейших компаний мира и проанализировать зависимость между уровнем экологической ответственности и конкурентоспособностью. Таким образом, в статье определены особенности формирования КСО-инициатив в сфере защиты окружающей среды и их влияние на экономическую эффективность компаний.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность (КСО), глобальные проблемы, устойчивое развитие, защита окружающей среды, экологические проекты, крупные корпорации, индекс Доу-Джонса, нематериальные активы, экономическая эффективность.

Chernousova M.A., Borema A.S. Environmental aspects of corporate social responsibility in the globalization of the world economy.

In the article the key directions of development of environmental responsibility of large corporations were considered in the face of aggravation of the global environmental problems. A review of recent research, international initiatives and trends in the development of corporate social responsibility was held. The causes and characteristics of the evolution of environmental responsibility in the current economic environment were investigated. The main forms of manifestation of CSR were highlighted and also there are some examples of environmental practices, which are been using by leading companies according to the data provided by the Dow Jones Sustainability Index (the non-financial corporate reporting of Volkswagen, Siemens, Nestlé served as a basis to a research). The statistics from reporting of corporations mentioned above allowed to compare an efficiency of their performance with the average indexes of the largest world companies, as well as to analyze the connection between the level of ecological responsibility and the competitiveness. Thus, in the article the features of formation of CSR initiatives in environmental protection and their impact on economic performance of companies were defined.

Key words: corporate social responsibility (CSR), global problems, sustainable development, environmental protection, environmental projects, large corporations, Dow Jones Index, intangible assets, economic efficiency.

Актуальность проблемы. Современный этап развития общества и экономики характеризуется обострением множества глобальных экологических проблем. Происходит постоянное загрязнение воздуха и воды, наблюдается нехватка продовольствия и природных ресурсов, исчезновение видов животных и растений, продолжается постоянная вырубка лесов и накопление отходов, разрушение озонового слоя и ухудшение качества почв. И это далеко не полный список проявлений негативного воздействия человечества, которое несколько последних столетий рассматривало природу исключительно как источник удовлетворения своих потребностей. Однако сегодняшние реалии и пессимистические прогнозы ведущих ученых заставляют общество принимать активные меры по сохранению окружающей среды. Одним из важнейших факторов влияния при решении данной проблемы является политика крупных мировых корпораций в отношении развития экологических аспектов корпоративной социальной ответственности.

Анализ последних научных исследований и публикаций. Вопросы корпоративной социальной ответственности стали объектом внимания зарубежных и украинских исследователей, таких как П.Друкер, М. Фридман, Г. Саймон, В. Томпсон, Р. Краплич, В. Егорова, А. Колот, Л. Грицина. Проблема взаимосвязи решения экологических проблем в рамках повышения эффективности экономики посвящены труды И. Александрова, С. Анисимова, А. Амоши, Н. Волгина, Х. Якоби, И. Горленко, М. Нельсона и др. Однако механизм имплементации экологического менеджмента в стратегии и практики ведущих компаний всё еще не достаточно исследован учеными и экономистами. При этом влияние производственной деятельности организаций на окружающую среду приобретает повышенное значение в условиях обострения глобальных экологических проблем. Это обусловило интерес к выбранной теме.

Целью работы является анализ развития экологического менеджмента корпораций в условиях применения концепции устойчивого развития, а также исследование практик КСО в сфере защиты окружающей среды и их влияния на эффективность деятельности социально ответственных компаний.

Изложение основного материала исследования.

На сегодняшний день отсутствует единая трактовка дефиниции корпоративная социальная ответственность. Известный экономист М.Фридман разработал концепцию «корпоративного эгоизма», согласно которой социальная деятельность компаний направлена на максимизацию прибыли [6]. При этом существуют противоположные взгляды, которые сформированы в таких концепциях как, например, концепция корпоративного альтруизма (предприятия способны влиять на общество и должны ответственно к этому относиться), концепция